

تأثیر مجادله برای کودکان

کمک به رشد مهارت‌های
اجتماعی، عاطفی و خلاق

نیک همنند

ترجمه

علی ظفر قهرمانی نژاد

فرهنگ نشرنو
با همکاری نشر آسیم

Forum Theatre for Children

Enhancing Social, Emotional and Creative Development

Nick Hammond

Trentham Books, London, 2015

تئاتر مجادله برای کودکان

کمک به رشد مهارت‌های اجتماعی، عاطفی و خلاق

نیک همند

ترجمه علی ظفر قهرمانی نژاد

هنرهای جامعه‌بنیان - ۲

زیر نظر علی ظفر قهرمانی نژاد

نشر نو

تهران، خیابان میرعماد، خیابان سیزدهم، شماره سیزده

تلفن ۸۸۷۴۰۹۹۱

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۳

شمارگان: ۷۷۰

صفحه‌آرا: بهار یونسزاده

طراح جلد: حکمت شکیبا

چاپ و صحافی: سپیدار

ناظر چاپ: بهمن سراج

همه حقوق محفوظ است.

فهرست کتابخانه ملی

سرشناسه: همند، نیک (Educational psychologist) Hammond, Nick □ عنوان و نام پدیدآور: تئاتر مجادله برای کودکان: کمک به رشد مهارت‌های اجتماعی، عاطفی و خلاق / مؤلف نیک همند: ترجمه علی ظفر قهرمانی نژاد □ مشخصات نشر: تهران: فرهنگ نشرنو: آسیم، ۱۴۰۲ □ مشخصات ظاهری: سی و دو + ۱۸۹ ص □ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۹۰-۴۳۶-۰ □ وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا □ یادداشت: عنوان اصلی: *Forum theatre for children: enhancing social, emotional and creative development*, 2015 □ موضوع: نمایش و آموزش و پرورش: کودکان - - رشد □ شناسه افزوده: ظفر قهرمانی نژاد، علی، ۱۳۵۴ -، مترجم □ رده‌بندی کنگره: PN۳۱۷۱ □ رده‌بندی دیویی: ۳۷۱/۳۹۹ □ شماره کتابشناسی ملی: ۹۰۰۸۹۱۸

مرکز پخش: آسیم

تلفن و دورنگار: ۵-۸۸۷۴۰۹۹۲

فروشگاه اینترنتی: www.nashrenow.com

فهرست

بیست و سه	فرهنگ اصطلاحات
بیست و نه	واژه‌نامه (انگلیسی - فارسی)
سی و یک	علائم اختصاریِ گزیده‌ها
	۱ زمینه‌چینی
۳	هدف این کتاب
۵	نحوه سازماندهی این کتاب
۷	مقدمه‌ای کوتاه بر تم: چه، که و چرا؟
۷	چه؟
۱۰	که؟
۱۳	چرا؟
۱۹	زمینه این پژوهش
۲۰	پروژه گذار
۲۴	پروژه همدلی
۲۶	استفاده از این کار برای تأثیرگذاری بر سایر زمینه‌ها
۲۶	روانشناسی تم
۳۴	مقدمه‌ای کوتاه بر اصول نظری تم
	۲ کارگاه‌های آموزشی
۴۳	آماده شدن برای کارگاه‌ها
۴۵	موضوع

۴۵	تعیین گروه بازیگران
۴۶	در مورد تماشا- بازیگران چه کنیم؟
۴۸	دادن اطلاعات به اولیا و سرپرست‌های کودکان
۴۹	کارگاه‌ها
۵۰	گرم کردن
۵۲	بازی‌هایی برای ایجاد انسجام گروهی
۵۷	مدیریت رفتار
۵۸	تمرکز دوباره بر موضوع
۵۹	درمانگری مستقیم یا غیرمستقیم؟
۶۳	فرایند خلق شخصیت
۸۰	فرایند خلق قصه
۸۳	آماده شدن برای اجرا
۸۵	چرا تم به زحمتش می‌ارزد

۳ اجرا

۸۹	مقدمه
۹۰	نمایش
۹۴	بحث آغازین
۹۵	اجرای دوباره و مجادله
۹۵	ابزارهای مجادله
۹۹	روان‌شناسی در عمل
۹۹	مشاهده‌گر
۱۰۰	تمرین و بازی بدنمند
۱۰۸	مسأله‌گشایی
۱۱۳	یافتن راه‌حل‌ها
۱۱۹	نکته‌ای در مورد همدلی

۴ نقش‌زدایی و مراقبت پسین

۱۲۵	مقدمه
۱۲۶	نقش‌زدایی

۱۲۶	از همان اول شروع کردن
۱۲۷	ایجاد تغییر نمادین
۱۲۷	حلقه پرسش
۱۲۸	واکنش پایانی
۱۲۹	صندلی فرافکنی
۱۲۹	ارزیابی گروه
۱۳۱	بازی‌های نقش‌زدایی
۱۳۲	تشخیص و اصلاح
۱۳۳	مراقبت پسین
۱۳۵	ارزیابی خطرات
۱۳۶	آگاه‌سازی بزرگسالان
۱۳۷	جلسه بازخورد
۱۳۷	فهرست بخش‌های پشتیبان
۱۳۸	خدمات پشتیبان
۱۳۹	محافظت
۱۴۱	تأثیر ت‌م در اجتماع
۱۴۲	ماهیت اجتماع
۱۴۳	هدف اجتماعی ت‌م
۱۴۶	فواید ت‌م در اجتماع به‌عنوان بخشی از مراقبت پسین

۵ منابع و کارمایه‌ها برای یک پروژه تئاتر مجادله

۱۴۹	مقدمه
۱۴۹	زمان‌بندی کارها: شروع فرایند
۱۵۱	ارزیابی خطرات
۱۵۱	رضایت‌نامه و برگه اطلاعات برای والدین
۱۵۴	برگه اطلاعات
۱۵۸	فرم رضایت‌نامه
۱۵۹	کار با ت‌م: قالبی با الگوی استوری‌برد و طرح درس
۱۵۹	طرح درس با استفاده از ت‌م اکتشافی

۶ راهی نه‌چندان پیموده

- ۱۶۳ مقدمه
- ۱۶۴ بررسی تجربه فردی و گروهی تَم
- ۱۶۷ نقش تسهیلگر
- ۱۷۰ یادگیری تجربی در تَم
- ۱۷۳ رشد «خود» و اهمیت نقش
- ۱۷۶ استفاده از کهن‌الگوها در تَم: خلق صدا و ظاهر برای شخصیت‌ها
-
- ۱۸۱ تأملات پایانی
- ۱۸۳ منابع

فهرست تصاویر و جدول‌ها

۲۹	تصویر ۱.۱: مبناهای روان‌شناختی اصلی در تئاتر مجادله
۳۳	تصویر ۲.۱: مبناهای روان‌شناختی فرعی در تئاتر مجادله
۳۶	تصویر ۳.۱: نمونه‌ای از الگوی تئاتر مجادله با موضوع گذار
۵۴	تصویر ۱.۲: تصویر گرافیکی غول‌ها، کوتوله‌ها و جادوگرها
۱۵۰	جدول ۱.۵: زمان‌بندی کارها بر مبنای یک پروژه پنج‌هفته‌ای
۱۵۲	جدول ۲.۵: نمونه ارزیابی خطرات
۱۶۱	جدول ۳.۵: نمونه طرح درس

زمینه‌چینی

یه‌جورایی دارید واقعاً به بچه‌ها کمک می‌کنید که حرف دلشون رو بزنند. آخه پدر و مادر همش میخوان بگن: «آره دیگه، پس چی، بچه‌مون خیلی هم سربراهه...» هیچ‌وقت نشده راحت [با اونها] حرف بزنم... تئاتر مجادله به من کمک کرد یه ذره دل‌وجرات پیدا کنم و بتونم حرف دلم رو بزنم.

(مشارکت‌کننده تئاتر مجادله از گروه سنی سه.

از مجموعه یادداشت‌های همنند، ۲۰۱۳: ۸)

هدف این کتاب

بیشتر ما خواهان این هستیم که کودکان را به عاملانی فعال در زندگی‌شان بدل کنیم. کار ما در رابطه با کودکان ممکن است با اموری چون مشارکت آموزشی یا اجتماعی، پیشرفت تحصیلی، ایجاد سیستم‌های رفتاری کارآمد، تقویت مهارت‌های عاطفی یا ایجاد همکاری‌های سازنده بین کودکان و اجتماعشان در پیوند باشد. هرچه هست، به باور من کار کودک‌محور صرفاً کاری رسمی نیست، بلکه مسئولیتی اخلاقی به هر دو معنای فردی و اجتماعی کلمه نیز هست^۱؛ هرچند مسئولیتی است که عمل به آن چندان هم

۱. در زبان انگلیسی، برای واژه «اخلاق» دو اصطلاح *ethics* و *morality* وجود دارد. اولی به معنی پایبندی‌هایی است که انضمامی‌اند و خودخواسته به آنها تن می‌دهیم و دومی به معنی باید و نیاید‌هایی است که انتزاعی‌اند و بنا به عرف و قوانین جامعه ملزم به رعایتشان هستیم. - م.

آسان نیست. با این حال روشی را تصور کنید که آن قدر منعطف باشد که کودکان را با تک تک امور نامبرده آشنا کند و به آنها این توانمندی را بدهد که مسئول و مالک آن امور شوند، روشی که طبق آن کودکان ضمن اینکه مستقل ولی توأم با احترام به همدیگر عمل می کنند، در رابطه با مسائلی که به زندگی خودشان و به اجتماع بزرگ ترشان مربوط است، از یکدیگر آموزش می بینند، و یا طبق گفته ابتدای این فصل از یک کودک گروه سنی سه (س ۳)، روشی که باعث می شود کودکان بتوانند آزادانه ابراز عقیده کنند، و در نتیجه بزرگسالان این امکان را می یابند که به اتفاق خود بچه ها، خط مشی ها و روش هایی کاملاً کودک محور پدید آورند. به این ظرفیت که به آن تئاتر مجادله (تم) می گویند، خوش آمدید.

این کتاب هنر تئاتر را با علم روان شناسی ترکیب می کند. من از طریق نمونه هایی عملی که مبتنی بر شواهدند نشان می دهم که چگونه می توان از تم برای تقویت ظرفیت های اجتماعی، عاطفی و خلاق کودکان به صورت امن و کارآمد بهره گرفت. هدف این است که این گزارش ها و روایت های نمونه راهگشا، امیدبخش و شوق انگیز باشند. البته آنها دستورالعمل نحوه برگزاری پروژه های تم نیستند. چنین چیزی مانع از خلاقیت شما می شود و نسبت به شرایطتان مفروضات سخت گیرانه ای ایجاد می کند. هدف من برانگیختن شما در جهت بررسی، اجرا و آزمودن ایده ها و مفاهیم تولید شده در این کتاب است تا بلکه کشف کنید چه چیزی مناسب شرایط خودتان است. با کودکان کار کنید و سعی کنید بفهمید چه چیزی برای آنها و اجتماعشان اهمیت دارد. نتیجه این کار تجربه ای از تم خواهد بود که مخاطب شما آن را جذاب، روزآمد و قابل فهم خواهد یافت.

من در این کتاب نه تنها میان دو حوزه روان شناسی و تئاتر پیوند ایجاد می کنم، بلکه آنها را در بستر مقوله آموزش، به وسیع ترین معنای آن، جای می دهم. ممکن است خوانندگان با تم آشنا باشند، شاید هم برایشان تازگی داشته باشد. شاید بیشتر خوانندگان بخواهند درباره طرز

فکر، رفتار و احساس در کودکان شناخت پیدا کنند و دریابند که این وجوه روان‌شناختی بر اعمال آنها چه تأثیری دارند؛ شاید شما همین حالا، دانسته یا ندانسته، از روش‌هایی بهره می‌برید که متأثر از روان‌شناسی‌اند. امیدوارم معلمان، مددکاران اجتماعی، مددکاران کودکان و نوجوانان، روان‌شناسان، درمانگران، کنشگران تئاتر، والدین، نوجوانان و دانش‌آموزان جزو خوانندگان این کتاب باشند. کتاب حاضر همزمان به مفاهیم آشنا و جدیدی که هم در تئاتر و هم در روان‌شناسی با فعالیت کودک محور پیوند عملی دارند، به یک میزان توجه نشان می‌دهد. همهٔ مراحل تم، از کارگاه‌های آموزشی تا نقش‌زدایی در این کتاب بررسی می‌شوند. امیدوارم کتاب حاضر خوانندگان را، با هر میزان علاقه یا پیش‌آگاهی نسبت به روان‌شناسی یا تئاتر، قادر سازد که برای برگذاری و مدیریت یک پروژه تم حس دلگرمی و اعتمادبه‌نفس پیدا کنند.

نحوه سازماندهی این کتاب

کتاب حاضر بر دو پروژه تم متمرکز است که مبتنی بر شواهدند، و نمونه‌روایت‌های آموزنده دیگری از تم نیز این کتاب را تکمیل می‌کنند. از طریق نمونه‌های عملی، مبانی نظری و اطلاعات دست‌اول پژوهشی، متوجه خواهید شد که یک پروژه تم چگونه شکل می‌گیرد. کتاب طبق مراحل یک پروژه متداول تم سازماندهی شده است، مرحله‌ای که طی آن کودکان نمایش خود را تولید می‌کنند:

فصل ۱ - زمینه‌چینی. این فصل تم را معرفی می‌کند و توضیح می‌دهد که چرا و چگونه باید از تم استفاده کرد. زمینه این کار در پیوند با دو پروژه محوری تم مورد بحث قرار می‌گیرد، سپس مقدمه‌ای کوتاه در مورد مبناهای روان‌شناختی و تئاتری به کاررفته در این پروژه‌ها ارائه می‌گردد.

فصل ۲ - کارگاه‌های آموزشی. در این فصل، از مرحله گرم کردن تا تولید نمایش یا قطعات کوتاه نمایشی، به کارکرد و هدف کارگاه می‌پردازیم. درمی‌یابیم منظور از یک فضای امن چیست و چگونه می‌توان آن را پدید آورد، همچنین در مورد نحوه راه‌اندازی، برگذاری و مدیریت کارگاه‌ها بحث می‌کنیم. در ضمن خواهیم فهمید که چطور می‌توان به کودکان در تولید محتوا کمک کرد.

فصل ۳ - اجرا. این فصل دو بخش اصلی اجرای تم را بررسی می‌کند: یکی خود نمایش و دیگری انجام مجادله یا همان بخشی که مخاطب می‌کوشد پایان مطلوب‌تری برای نمایش دست‌وپا کند. ابزارهای مهم در مجادله عبارت‌اند از: به پرسش گرفتن شخصیت‌ها در قالب نقش (صندلی داغ)، ترغیب مخاطبان به اینکه جای بازیگران قرار گیرند (تبادل نقش) و مدیریت کردن بحث و جدل. خواهیم فهمید که تماشا-بازیگران چگونه نمایش یا قطعات کوتاه نمایشی را که یک بار دیده‌ایم تغییر می‌دهند و اینکه چطور می‌توان از طریق حلقه مشورت به بازیگران کمک کرد تا واکنش‌های خود را بداهه‌سازی کنند. ما به بررسی نقش مشاهده‌گری، تمرین، بازی، مسأله‌گشایی و راه‌حلیابی، و نیز به کارکرد بحث‌برانگیز «همدلی» در تم خواهیم پرداخت.

فصل ۴ - نقش‌زدایی و مراقبت پسین. اگر فرایند تم با کودکان به‌نحو احسن مدیریت و برنامه‌ریزی شود، کاملاً ایمن و فوق‌العاده شمریخس از کار درمی‌آید. در این فصل بازی‌ها و فعالیت‌های عملی برای کمک به نقش‌زدایی و مراقبت پسین را مطرح می‌کنیم. در جریان نقش‌زدایی به کودکانی که بازیگر بوده‌اند کمک می‌کنیم نمایش را رها کنند و به واقعیت بازگردند، از قالب شخصیت‌های خیالی بیرون بیایند و دوباره خود واقعی‌شان شوند. مراقبت پسین